směru (jako v kolektivisaci hospodářské produkce) i zvýšením právního donucení. Bude tedy stejně nucen poměr organisovaného celku k jednotlivcům upravo ati normami objektivního práva, které s určitými skutečnostmi, byť na individualní vůli nezávislými, spojovati budou určité právní účinky. Ve stát budoucnosti mají jednotlivci právě býti uvedeni změněným státním řádem právním, mají býti uvedeni do poměrů právně upravených, vždyť přece obecná vůle musí docházeti výrazu právně závazného a to jinak nebude lze, než určitou státoprávní organisací. Proto neobejde se ani »nová státověda« budoucnosti bez pojetí státu jako subjektu vlastních práv a povinností, kteréž tvoří okruh práv a povinností jednotného celku státního proti právním sférám jednotlivcův a proto juristicko-organické pojetí státu není také jen pojetím dnešních tříd silnějších, jak *Menger* stále opakuje.[1]) V socialistické státověděbudou taktéž účely a zájmy určitých tříd prohlášeny za účely a zájmy státu, ale uplatňovány budou moci býti jen potud, pokud obdrží právního výrazu a obecné právní závaznosti; a to opět nestane se jinak, leč úpravou státním řádem právním, úpravou všeobsáhlou a všemocnou, a v této reglementující všemocnosti zjeví se zase v nové formě starý přísný blahobytný stát, právního státu předchůdce a snad praesumptivní dědic.

řk.

Léon Duguit: L'État, le droit objectif et la loi positive. Paris 1901. S. 620. — Týž: *L'État, les gouvernants et les agents.* 1903. S. 774. (Bibliothèque de l' Historie du Droit et des Institutions.)

V téže době, kdy *Seydelovo* proslulé spracování státního práva bavorského vychází ve třetím, a státní právo německé říše, spracované vůdcem německé státoprávní theorie *Labandem*, ve čtvrtém vydání, v téže době, kdy dílo *Labandovo* zároveň s *Mayerovou* theorií správního práva v překladu se předkládají kritice francouzské státovědecké theorie, podniknut byl právě s francouzské strany nejmocnější dosud pokus jednou pro vždy vyvrátiti dosavadní základ dnešních theoretických pojmů státoprávních a zúplna rozptýliti ideu jednoty státu jako subjektu veřejné moci a to stanovením zcela nových pojmových výměrů.

Všechny dosavadní pokusy, konstruující stát bez uznání jeho subjektivní jednoty, obíraly se vždy jen některými obecnými otázkami státní organisace, nerozvádějíce základní myšlenku do všech záhybů státního života a většinou měly zároveň určité politické tendence: nyní však přichází bordeauxský professor s theorií státu probranou a detaillovanou po všech oborech státní činnosti a vrhá dva objemné svazky v celý soubor sporných otázek o povaze státu. Jeho pokus bez odporu stojí i právnicky vysoko; nejen že není nijak strannicky zabarven, nýbrž snaží se všechny zjevy státní existence do všech důsledků pojmově vyložiti bez užití obvyklých pojmů státoprávní theorie, a hledí zachytiti problem v celém rozsahu, bez pojmu státní osobnosti, státní

[1]) Rozumí se, že má-li kniha Mengrova pro státoprávní theorii cenu jen jako bystrá kritika dnešního řádu právního, neubírá se tím nikterak na její ceně pro jiné sbory státovědeckých nauk, jako třeba pro theorii národohospodářskou.

moci a suverenity, i bez pojmu jednoty státu. Chce dojíti ucelené soustavy realistického pozorování státních vztahů, chce je však uvésti v souhlas s positivním objektivním právem a podává v tomto směru skutečně ukázky nepřekonatelné schopnosti juristické konstrukce. Neobyčejná logická zběhlost, otevírání nezvyklých všeobecných způsobů nazírání, francouzské literatuře tak charakteristické, jsou tu spojeny s jistým ovládáním literatury, které zasluhuje opravdového uznání, byť i nebylo spisovatele, jemuž by *Duguit* nedovedl předhoditi řadu námitek, a byť i celou novodobou státoprávní literaturu hleděl neuprosně rozvrátiti v jejích stěžejných důvodech nazírání.

Není vůbec souvislosti mezi dnešní státoprávní naukou a mezi jeho soustavou; vidí všude jen individua a z individuí a jejich volních mocí pokouší se sestrojiti juristické pojetí státu, nikoli však tak atomisticky, jako stará přirozenoprávní škola, nýbrž přímo na základě určitých obecných právních zásad, vyjadřujících prý jen latentní právo, požadavky sociální solidarity. Beze všeho prohlašuje, že podivnou by byla věda, jejíž předmětem jsou pojmy neodpovídající žádné skutečnosti, i tvoří vůli státu z vůle určitého počtu individuí, kteréž jediné je realitou; není orgánu, za nímž by stála nějaká od něho rozdílná osobnost, poněvadž orgán nemuže býti najednou výrazem státní vůle, prostředkem které jedině existuje, a hned ji také tvořiti. Buď vůle státu existuje prostřednictvím orgánů, nebo orgány existují prostřednictvím státu: realitou zůstává však stále jenom individuum, měnící své postavení akty individuelní vůle.

Řád a normování socialní solidarity je jediným objektivním právem. Zákony nikdy nejsou pramenem práv subjektivních, neboť každé subjektivní právo vzniká jedině aktem individualní vůle, která se musí shodovati s účely objektivního práva, kdežto ze zákona vzniká vždy jen objetivní moc, k níž teprve musí přistoupiti individualní vůle. Objektivní moc je založena objektivním právem a je prostou možností, dáti výraz určité vůli v oboru práva. S tohoto stanoviska volební právo není ani subjektivním právem, ani veřejnou funkcí; je prostě mocí, v oboru právního řádu projeviti individualní vůli s účinky právními, možnost v okruhu objektivním právem vyměřeném způsobiti individualní vůlí právní výsledek shodný s objektivním právem. Právo volební je objektivní mocí individualní vůle, mocí plynoucí z práva objektivního; kdo vyjadřuje však svoji individualní vůli, nejedná ani jako orgán nějakého kolektivního orgánu (voličstva), ani jako orgán státu, nýbrž jedině jako orgán individualní vůle, jejíž postavení právní však je vytvořeno jedině a přímo zákonem.

Individualní vůle je rozhodným živlem i tam, kde dochází ke kollegialním usnesením, především v parlamentech. V těchto je třeba ku vzniku právních účinkův, aby většina individuí prohlásila touž vůli. Tento souhlas totožných vůlí není však příčinou, působící právní výsledek, nýbrž podmínkou, jíž podřízen je právní účinek určitých prohlášení volních. Není kolektivní vůle parlamentu, poslanci nerepresentují usnesením nijaké odlišné vůle celkové mimo svoji vůli individualní, nepodnikají žádného aktu úhrnného, nýbrž prostě v kollegialním shromáždění jest jednotlivá vůle schopnou výrazem svým působiti právní účinky jen pod podmínkou, že táž věc a týž účel,

sledovaný individualní vůlí, budou chtěny též určitým počtem ostatních vůlí, a to buď všemi, buď většinou jich. Souhlas většiny není příčinou právních účinků, nýbrž jen prostým faktem, prostou podmínkou, na níž tu závisí efekt individualní vůle.

Vůle každého poslance je nadána určitou právní mocí, kteráž však může s úspěchem dojíti výrazu jen tehdy a jen pod podmínkou, že moc určitého počtu druhých poslanců nabude výrazu v témž smyslu; každý poslanec má určitou kompetenci, tato jest však v účincích svých podmíněna tím, že výkon kompetence druhých se stane v témže směru. Právní výsledky nepůsobí tu souhrn jednotlivých vůlí dohromady, ale vůle každého člena o sobě, a jen vznik právního účinku je uveden v odvislost od skutečnosti, že určitý počet individuálních vůlí bude chtíti touž věc. Jednání ve sboru zákonodárném má za účel a za výsledek napomáhati tomuto faktu vytvoření souhlasu většiny, faktu, na jehož nastoupení záleží tvůrčí moc individuálních vůlí. Poslanci nemají taktéž práv subjektivních, nýbrž jen objektivní moci, a volba je jen podmínkou faktickou, objektivním právem upravenou, výkonu poslaneckých mocí.

Ani mocnář, ani jiná hlava státu nemají práv výsostných, nýbrž toliko faktickou moc, nemají práv subjektivních a nejsou subjekty veřejné moci, nýbrž činnosti v osobě jejich soustředěné jsou jen výrazy objektivních právních pravidel. Rovněž úředníci nemají ani práv ani povinností subjektivnich, nýbrž toliko práva a povinnosti objektivní, a jejich právní postavení plyne přímo ze zákona; jsou jen v právních poměrech objektivním právem vytvořených, ježto zákon nemůže poskytovati ani práv subjektivních ani určiti subjekt těchto práv. Jsou tu všude jen individualní vůle, které mohou a musí chtíti shodně s určitým účelem, vyměřeným dle práva objektivného.

Tyto a podobné své theorie, tak nezvyklé a těžké, autor rozvádí po všech zjevech státního života a v oborech positivního státního a správního práva francouzského. Pochopení jeho hledisek jen ještě více je stíženo tím, že obecně užívané terminologie užívá ve zvláštním, jen své theorii vlastním smyslu. Jeho kniha je prací svrchovaně zajímavou a subtilní; promyšlené a pronikavé kritické úvahy prozrazují řídkou konstruktivní dovednost. Než přes tyto vlastnosti, které uznali i ti, jejichž práce kritikou autorovou jsou nejvíce dotčeny, *Jellinek* a *Laband*, neposunují názory autorovy nynější stav ani za málo, ježto jednak vycházejí z půdy, jejíž oprávněnost samu teprve je podrobně zkoumati; jednak tím, že dosavadní pojmy se rozkládají v řady jiných pojmů, ve faktické vztahy a jiné volní poměry, nepřibližuje se autor ještě nijak k podstatě nevyřízených otázek státního práva, protože je první podmínkou, aby při řešení otázek státoprávních autor nikde nevyšel z pole státoprávní nauky. *řk.*

Rehm H.: Die Reichsfinanzreform und ihre Durchführung. 1903.

Úvaha zabývá se finančními příjmy německé říše. Se vzrůstem úkolů říše a s rozšiřováním jejích kompetencí rapidně stoupají její výdaje, a v rozpočtu říšském, s napjetím v rovnováze udržovaném, počínají se za posledních tří let jeviti skutečné i zakryté schodky. Mimo to však také již některé